

821.163.41.09-31 Веселиновић Ј.
371.3::821.163.41
<https://doi.org/10.18485/kij.2019.66.1.11>

ОЛИВЕРА В. УРОШЕВ ПАЛАЛИЋ*
Основна школа „Жарко Зрењанин”
Зрењанин

Оригинални научни рад
Примљен: 01. 02. 2019.
Прихваћен: 24. 04. 2019.

РОМАН *ХАЈДУК СТАНКО* – ИЗМЕЂУ ЉУБАВИ И ОСВЕТЕ (Интертекстуалност на примеру основношколске интерпретације романа Јанка Веселиновића *Хајдук Станко*)**

Циљ рада је да укаже на мотиве љубави и освете у роману *Хајдук Станко* Јанка Веселиновића, који се обрађује у основној школи, као и да контрастира ова два мотива, која се кроз цео роман преплићу. Интертекстуалним приступом указаће се на значај ове иновативне методе при интерпретацији (обради) овог романа, као и на његов библијски подтекст, све време водећи рачуна о етичком аспекту. Методички принцип обраде ослониће се на истраживачки и проблемски метод, али и метод рада на тексту и интегративно учење. Ови принципи обраде показаће се као примењиви у пракси с обзиром да је реч о обради романа у седмом разреду основне школе, те у увођењу ученика у појам и значај *Библије* као књижевног дела.

Кључне речи: роман, љубав, освета, библијски подтекст, етика, истраживање, интегративно учење, интертекстуални метод, интерпретација (обрада), *Библија*.

1. Увод

Програмским садржајем роман *Хајдук Станко* предвиђен је за узраст седмог разреда основне школе, а циљ наставе књижевности јесте да оспособи ученике за што самосталнији приступ књижевном тексту – „истраживање одређених вредности са становишта ученог проблема, доказивање утисака и тврдњи, запажања и закључака подацима из текста” (*Наставни програм*: 6).

Ослањајући се на задато, у раду ће бити покушано да се прикаже иновативни приступ интерпретацији овог романа, тражећи упориште у програмским захтевима, као и *Стандардима за крај основног образовања и васпитања*.

* olivera.palalic@yahoo.com

** Рад је део будуће докторске дисертације, одсек – Методика наставе, на Филозофском факултету у Новом Саду из предмета *Интертекстуалност као нова наставна методологија* код проф. др Оливере Радуловић.

Јасно је да су честе анкете¹ указивале на кризу читања која се јавља у овом узрасту, али оно што је евидентно јесте да ученици основношколског узраста роман доживљавају као „дебелу” књигу,² те га читају само зарад морања, оцене и сл. Иако обимног садржаја, роман *Хајдук Станко*, својом развијеном тематиком и дијалогом који предњачи, закупира дечију пажњу, те га ишчитају до краја. У поређењу са романима који се обрађују у седмом разреду, анкета спроведена међу ученицима показује да се *Хајдук Станко* радо чита.³

Како би часови интерпретације романа били занимљивији, те активирали дечију пажњу и како би их наставник водио у пут сазнања и усвајања трајних знања и вештина, пожељно је да свака интерпретација буде другачија. Отуда, ослањајући се на контрастирање мотива кроз цео роман, развијаће се код ученика критичко мишљење, запажање и закључивање, а исто тако, применом аналитичко-синтетичког принципа, откриваће се и подтекст дела с упориштем у *Библији*, чиме ће час интерпретације бити иновативан.

Циљ примене интертекстуалне методе био би повезивање романа и библијског текста указивањем на значај и сагледавање романа из различитих углова, са различитог значења. Овим би се обогатио приступ спознаји дела, чиме би мотивација ученика за интерпретацију била већа.

2. Јанко и Станко

„Веселиновић је типични идилични реалиста и уједно један од најизразитијих регионалиста међу нашим приповедачима. У свом обимном делу, објавио је око тридесетак књига приповедака, репортажа и романа, драма и записа” (Деретић и Митровић 1989: 62).

Роман *Хајдук Станко*, „историјски роман из доба Првог Устанка, код књижевне критике својега времена рђаво је прошао, али је у широкој народној публици наишао на срдчан пријем” (Скерлић 1934: 77). Вероватно зато што је цео роман написан „у тону искреног одушевљења” (Скерлић 1934: 78). Одудевљавао се Веселиновић снагом и храброшћу хајдука, а као типичан пример таквог јесте борац за правду и истину хајдук Станко.

Веселиновић осликава тај „велики живи свет што је сакривен у сељаку и уопште у обичном човеку” (Деретић и Митровић 1989: 8). И заиста, као „велики по-сматрач”, што би рекао Деретић (1989), Веселиновић осликава храброг, способног и правичног хајдука, кога неправедна оптужба одводи на пут хајдучије.

¹ Анкета је спроведена међу свим ученицима седмих разреда ОШ „Жарко Зрењанин” у Зрењанину (120 ученика) 2014/15. године и показала је да 76% испитаних ученика не узима романи из библиотеке, док је у шестом разреду то била половина ученика (50%). На основу тога се закључује да криза читања почиње.

² У: Урошев Палалић О. (2011). *Роман за децу у наставним програмима за основну школу* – мастер рад. Нови Сад: Филозофски факултет.

³ Процентуално слично доживљени романи *Хајдук Станко* и *Поп Ђира и поп Спира* (25%, 28%). *Мали принц* је најзанимљивији роман-бајка у 7. разреду (47%).

„*Хајдука Станка* пише Веселиновић између 1893. и 1896. године и објављује у (1893), *Делу и Звезди* (1894), *Дневном листу* (1895) и *Зори* (1896). Прво целовито издање појавило се 1896, а сам роман доживео велики број издања (преко 40) и био међу најчитанијим делима српске књижевности. Штавише, 1928. године, у пуној сезони српске авангарде, *Хајдук Станко* је поново штампан у оквиру *Целокупних дела Јанка М. Веселиновића*. Све то упућује на закључак да постоји одређени семантички потенцијал овог дела који одолева времену и који негде кореспондира са општијим тенденцијама унутар националног културног обрасца” (Матовић 2006: 102).

Често оспораван, неувођен у наставне програме, јер је и некадашњи представник Министарства просвете, професор Прве београдске гимназије и редовни члан Главног просветног савета Момчило Иванић, у обраћању рефератом Савету, истако да *Хајдук Станко* није „узорита књига” и да се не може уврстити у „књижнице” основних школа, али да се може изучавати у средњим школама „као прилог за познавање г. Јанка Веселиновића као истакнутог приповедача наше скромне књижевности, – то средње школе ... не би требале да буду без ове књиге” (Иванић 1897: 602).

Оспоравали су га и Антон Густав Матош, као и Драгутин Илић, али, с друге стране, савремени данашњи писци дају му праву вредност. Светалана Велмар Јанковић у предговору књизи наводи да Веселиновић на „реалистичан начин пише неку врсту бајке” (Веселиновић 1966: 7).

Никола Грдинић истиче црно-белу технику романа (Грдинић 2001: 20) и напомиње да је овај роман „продужетак романтичарске традиције развијеног реализма”. Јер његов јунак јесте типичан борац против свих, против неправде, који касније постаје херој. Ликови су, попут фабуле, романтичарски приказани.

Историјски моменат романа ослања се утолико што представља лик јунака познатог историји, о коме говори и Вук Караџић, али је лику Станка Веселиновић дао своје обележје.

3. Мотиви љубави и освете – библијски подтекст

Класификован као историјски роман, *Хајдук Станко* је прожет са два основна мотива – мотивом љубави и освете. Мотив у књижевности је, како се наводи у *Речнику књижевних термина*, „најмања тематска целина која се даље не може разлагати и која може имати разне функције: да употпуњује слику (опис личности или предмета (статички мотиви), да креће радњу напред (динамички мотиви), да изазива одређено расположење (асоцијативни мотиви)” (*Речник књижевних термина* 2001: 488).

Овде ће највише бити речи о мотиву љубави, као статичном мотиву, али и мотиву освете као мотиву који употпуњује слику главног јунака и уједно покреће радњу. Иако Јован Скерлић сматра да у роману „има излишних епизода и врло слабе психологије” (Скерлић 1934: 78), поређењем мотива, њиховом упоредном анализом са истим мотивима у *Библији*, чини се да психологија јунака има дубљи контекст.

Када Станка неправедно осуде да је украо новац; па када Лазар у договору са Турчином Крушком набеди село да га је Станко хтео убити, те да је лопов; када Станкова кућа буде „обележена” као лоповска – све су то завере које су уперене против невиног Станка. Исто – заверу – налазимо и у *Јеванђељу по Марку, 14,14*⁴:

„[...] тражише првосвештеници и књижевници како да га на превару ухвате и убију.”
(Христа)
Јеванђељу по Матеју, 27,18:
„Јер знадијаше да су га из зависти предали.”

Неправедно осуђеног Станка примају хајдуци и од тада сва љубав коју је имао за истину, сва умилна доброта у Станку нестаје. Станко жели да се освети за неправедне оптужбе.

„Братство примам, освета је моја” каже Станко (Веселиновић 2005: 126).

Жеља да измири истину, покреће Станка и огледа се у његовим покретима, понашању, погледима.

„Око му се запали погледом...Из ока му севаху муње...” (Веселиновић 2005: 126).

Исто налазимо и у *Светој књизи: Друга књига Мојсијева, 21, 4*,

„Око за око, зуб за зуб, руку за руку, ногу за ногу.”

Римљанима посланица, 12,19:

„Не освећујте се за себе, љубазни, него подајте мјесто гњеву, јер стоји написано: моја је освета, ја ћу вратити, говори Господ.”

Пета књига Мојсијева, 32, 35

„Моја је освета и плата, у своје вријеме попузнуће нога њихова, јер је близу дан пропасти њихове, и иде брзо што ће их задесити.”

Такође, када се Самсон моли Богу да се освети за „два ока своја”. А и у *Књизи о судијама, 5, 2*:

„Благосиљајте Господа што учини освету у Израилу и што народ драговољно приста.”

Као библијски подтекст намеће се и лик попа Милоја, који једини беше у неверици да је Станко украо новац, па ипак, у почетку романа ништа не учини против тога. Веселиновић га описује као мудрог човека који је говорио истину, а на то нас асоцира прича о злим виноградима из *Јеванђеља по Луки 20, 9*, као и *Колошанима, 3,16*: „Христова реч нека богато обитава у вама; у свакој мудрости учите и опомињите један другог псалмима, химнама, духовним песмама, умилно певајући Богу у срцу својим.” Дакле, мудрост попа Милоја се пореди – налази основе – у Христовој речи. „Савете је давао озбиљно, укоре благо ... А свакад је говорио истину ... Он није био човек од науке, али је био један од оних што створише народну мудрост, наше пословице ...”, каже Веселиновић за њега (Веселиновић 2005: 46).

⁴ Сви наводи из *Библије* су из једног издања које је у списку литературе.

У тој народној мудрости, попут реалистичних представника, Веселиновић осликава не појединца, већ представнике свога времена.

Поп Милоје признаје да се огрешио о Станка речима: „Људи смо, па грешимо. Од праоца наших грех нам је остао. И ми се огрешисмо о тебе. Али нам је Господ дао савест, па кад увидимо грех свој, ми се покајемо ... Огрешисмо душу о тебе, сине мој, о тебе ни крива ни дужна, и о ове неопојане гробове!...” (Веселиновић 2005:167). Мотив признања греха и погрешке присутан је и у следећим изводима из Библије у *Петој књизи Мојсијевој*, 15.

Пета књига Мојсијева, 24, 16:

„Нека не гину оцеви за синове ни синови за оцеви; сваки за свој грех нека гине.”

Прва посланица Јованова, 1, 9:

„Ако признајемо гријехе своје, вјеран је и праведан да нам опрости гријехе наше, и очисти нас од сваке неправде.”

Прва саборна посланица Св. апостола Петра, 4, 8:

„А пре свега имајте непрестану љубав међу собом; јер љубав покрива мноштво гријеха.”

Овим се чини да је Станкова одбрана оправдана јер је љубав према Јелици већа од свега учињеног. Такође, она је веза са његовом породицом. Станко је пун правичне љубави, те се у овим библијским наводима може наћи потврда Станковог поступка.

Јелица чини да Станко налази наду, она је неко ко се противи патријархалној норми тога времена, јер напушта очеву кућу не поштујући његову непромишљену одлуку да је уда за Лазара.

Она брани Станка, обећала је да ће га чекати, она је оно за чим Станко жали када одлази у бој, јер ће, уколико он погине, она остати сама.

Јеличина љубав је супротна мотиву освете, који се прожима кроз роман. Она је Станков ослонац као у *Причи Соломоновој 12, 4:*

„Вриједна је жена вијенац мужу својему; а која га срамоти, она му је трулеж у костима”. Такође, *Приче Соломонове, 17, 22:*

„Ко је нашао жену, нашао је добро и добио љубав Господа.”

И нашао је Станко љубав Господа кроз Јеличину љубав.

Приче Соломонове, 31, 11:

„Ослања се на њу срце мужа њезина, и добитка неће недостајати.”

Римљанима посланица 13, 10:

„Љубав не чини зла ближњему; даклем је љубав извршење закона.”

Љубав према Јелици види се у наредним Веселиновићевим одломцима:

Не могах срцу одолети, дођох да те видим!... (Веселиновић 2005: 161)

„О, дјевојко, – мислио је он, да ми је да ти могу сваку твоју речцу позлатити! ... Па, опет, моје би злато било ђубре!...” (Веселиновић 2005: 160)

И што је мени на **бога** тешко? Та, он је мени дао што никоме није! ... Хвала ти, **Госпoде!** ... (мисли на Јелицу) (Веселиновић 2005: 162).

Станко, патријархално васпитан, изналази снагу и у својој породици. Пати када они пате; поштује оца и мајку. Кроз цео роман се протеже скромност и патња ове породице, која трпи јер се неправда и на њима одсликава, али они, попут приче о фарисеју и царинику из *Јеванђеља по Луки*, 18, 9 желе скромно да прођу кроз све то. Понизно прихватају све што их снађе, а не уздижу се у срећи потом.

4. Мотив опроштаја

У роману, Станко покушава да супротстави два осећаја – доброту и правичност, спрам лажи и неистине. Свестан је својих поступака и зато и преиспитује своје одлуке.

Станко тражи опроштај од харамбаше јер сматра да не треба да остави Ивана живог, док му харамбаша говори да он сто пута размисли, а једанпут ради, а да је њему – Станку

„[...] срце бујно”, те да „не може видети даље од носа”. И да ако се „по срцу поведе, пре ће учинити зло но добро [...]” (Веселиновић 2005: 216).

Слично налазимо у *Јеванђељу по Марку*, 4, 12:

„Да очима гледају и да не виде, и да ушима слушају и да не разумију; да се како не обрете и да им се не опросте гријеси.”

И поп Милоје тражи опроштај: „Господе! Ти нам буди пријатељ! Ти видиш јаде, па буди благ отац и потпора нашим нејаким рукама! ... Четири стотине година Србија је рађала робље и измећаре. Ако су згрешили наши стари, а ти бар буди благ, па опрости овом колену што диже руку на крвника! ... Пустио си да потпаднемо под јарам ... допусти и да скинемо својим нејаким рукама!...” (Веселиновић 2005: 227).

У моменту када тражи да буда воља Господња, Станко преиспитује своју одлуку: „ Господе, Творче наш – , шапутао је – да ли сам право радио? ... Ти, Господе, упути мене да вршим правду твоју! ... Неки глас прошапута му: – Ти не смеш вршити дела божја! Он даје живот, он га и узима...” (Веселиновић 2005: 221).

Потврду реченог, подтекст наведеног, налазимо у *Светом писму у Јеванђељу по Матеју*, 26, 42:

„[...] оче мој! Ако ме не може ова чаша мимоићи да је не пијем, нека буде воља твоја.”

Станко је свестан да је грешан. То видимо у следећим Веселиновићевим наводима:

„Ја верујем да сам грешан, али бих био већи мученик да се нисам осветио!” (Веселиновић 2005: 251)

Исто, налазимо и у *Јеванђељу по Матеју*, 26, 52:

„[...] јер сви који се маше за нож од ножа ће изгинути.”

5. Свеприсутно о Богу у роману

Утицај традиције, веровање у Бога, протеже се кроз роман кроз поступке јунака, кроз оно што они говоре, начин на који се понашају. И сами наслови имају библијски подтекст.

Преображај – *Јевађеље по Марку, 9, 2*:

„И после шест дана узе Исус Петра и Јакова и Јована, те их саме изведе на једну високу гору насамо. И **преобрази** се пред њима” (Као што Станко од „умилног јагњета” постаје „горски див” – запажање аутора).

Благослов Божји – када Јелица долази у кућу Алексе. Налазимо благослове очеве, мајчине, у моменту када Петра умире: „Благосиљам ораче, јер су хранитељи; благосиљам ратнике јер су бранитељи! ... Нека сте благословени, децо моја! Нека вам је проста и нега и храна, а ви опростите мајци, јер мајка греша само из **љубави**...” (Веселиновић 2005: 302).

У роману се на многим местима помиње реч **Бог**:

„Али се небо затворило. Молише се **богу**.
Али **бог** је ћутао ... ни наде им не даде ... Људи их презреше
Грехота је кидисати своме животу, то **бог** никад не опрашта.” (Веселиновић 2005: 103)

„[...] Прекорачи праг и назва **Бога**. – Ко ме треба молитва? – упита он.” (Веселиновић 2005: 106)

„**Богу** и њему заверила сам се да ћу бити његова...” (Веселиновић 2005: 122)

„[...] Па ти си први створ који ми праг прекорачи! ... Ти си ми **благослов божји**! ... Тебе је сами **бог** послао! Ходи! ... Ходи, прво моје добројутро!” (Веселиновић 2005: 163)

„**Бог** ми је свједок! ... Твоји јади и моји су, јуначе! Изгубио си побратима – ево га! Ја ћу ти бити и друг и брат, и све...” (Веселиновић 2005: 126)

„О где хоће да сатру човека ни крива ни дужна! ... Ал’ неће ... Ту је **бог**, стари пријатељ!”

...**Господе, Створитељу!** Дај ми моћи да одржим моју реч!...” (Веселиновић 2005: 219)

У роману је заступљен „религиозни архетип, који се ослања на традиционалну, народну религију али и буђење архетипа спасиоца по хришћанском поимању Оностраног” (Питулић 2006: 49). Питулић даље наводи да је то најјачи архетип у човеку, надовезујући се на мисли Владете Јеротића⁵ да „слика неког вишег бића има удела у људским делањима на Земљи” (Питулић 2006: 49). Та слика вишег бића приказује се у роману кроз обраћања главних јунака Богу.

6. Традиција – хајдуковање

У роману се огледају, осим романтичарског приступа традицији, библијског подтекста, и традиционални елементи укорењени на народној традицији, те је присутан „спој фикционалног и документарног”, како каже Грдинић (Грдинић

⁵ Јеротић 2000: В. Јеротић, *Хришћанство и психолошки проблеми човека*, Београд: Арс Либри, у: Питулић 2006: 49.

2001: 23), али да су у „те приче из живота унети језик⁶ и описи обичаја”, закључује Грдинић (2001: 23).

Ослањање на традицију се показује у ослонцу на епску књижевност, на мотиве одевања пред свадбу (Зека одевен у „зелену доламу”, Веселиновић 2005: 272); у мотиву надметања за исту девојку; мотивима изрека; пословица (Веселиновић 2005: 287); благослова, као и у идеалном опису Јелице и Станка (Гароња-Радованац 2006: 53–70).

О обичајном и народном говори и сам Веселиновић:

„Мачва није богата виноградима. Вина си могао наћи врло ретко, а ретко се и тражило: само у причест и кад ко умре што га прелију. Међутим, Мачва је обиловала у јабуковим и шљивовим воћима. И ракија и јабуковача мачванска беху тада на гласу [...] Нико из куће није отишао а да га не услуже једним или другим пићем.” (Веселиновић 2005: 143)

Као и када Јелица говори мајци да се верила за Станка Хајдука и да он није лопов: „Морао је! ... Није се дао везати за прабога! ... Он није лопов! ... И ја ти кажем: не зови га лоповом!” (Веселиновић 2005: 156)

7. Методичко образложење

Настава књижевности у основној школи требало би, пре свега, да полази од ученичког доживљаја прочитаног. Како би се оставрила ваљана интерпретација, ученик треба да је активни учесник наставног процеса, те ће полазишта у интерпретацији романа *Хајдук Станко* поћи од овог начела.

Наиме, *Библија* је, с једне стране, „најчитанија и најпревођенија књига” (Петровачки 2008: 211), а опет, ученици се тек у наставној обради одређених одломака у средњој школи са њом сусрећу. Изузимамо наставно проучавање *Библије* на часовима верске наставе.

Како би пут сазнавања и откривања у средњој школи био лакши, потребно је ученике седмог разреда основне школе, при интерпретацији романа *Хајдук Станко*, упознати са основним библијским елементима овог дела.

Пре свега, указати да се оно у настави књижевности посматра као књижевно дело; указати на две основне целине – *Стари* и *Нови завет* (напоменути ученицима да ће о преводима говорити када се буду бавили радом Вука Караџића, кроз историју језика). Објаснити појам јеванђеља. Указати да је синонимни назив – *Свето писмо*.

⁶ На основу истраживања спроведеног у оквиру пројекта *Лексичко наслеђе Јанка Веселиновића кроз визуру младих*, ауторке Даниела Берић-Дамњановић и Жељка Бојић у: *Педагошка стварност* LXI, 1. Нови Сад, 2015. стр. 84–96, истичу „да млади у већој мери не разумеју лексику у роману; да је боље разумеју у контексту реченице, те да млади из руралне средине у већој мери разумевају појмове из романа, а да се са узрастом повећава степен разумевања појмова карактеристичних за мачванско село с краја 19. века које употребљава Јанко Веселиновић у свом делу.”

Подстицање активног читања јесте примарни циљ, а такође и трагачко читање, размишљање о односу датог романа према другом књижевном делу и уочавање везе међу њима.

Применом интертекстуалности, тумачењем дела „у библијском кључу”, како наводи Оливера Радуловић, осавремениће се настава, с нагласком на принцип научности, и на тај начин ће се „подстаћи активно, креативно читање у ком се открива текст у односу према другим текстовима чиме се постиже *експлозија његовог значења*” (Радуловић 2011: 5).

7.1 Методички кораци

У складу са оперативним планом наставника и договором са ученицима, одредити временску динамику интерпретације романа.

7.1.1. ДАТИ РАДНЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ЗАДАТКЕ:

1. Прочитати роман *Хајдук Станко*, уз вођење забележака (Читалачког дневника).

2. При читању и бележењу водити рачуна о следећем:

- Фабула романа
- Крушка – поп Милоје (контраст ликова)
- Дева – „чувар правде и поштења”
- Станко – Јелица (љубав и жртва)
- Станко – Лазар (освета)
- Станково понашање (оштар поглед, спретност итд.; изглед)
- Идеја романа (умирање за отаџбину)
- Поређење са песмама о хајдуцима
- Библијски цитати који одговарају датим мотивима или поступцима јунака
- Морални поступци јунака – расправа⁷

⁷ С обзиром на то да је реч о узрасту 7. разреда – реч је о узрасту од 12 година, периоду ране адолесценције (Карор-Стануловић 1988: 31).

Нила Капор-Стануловић (1988: 90) наводи теорију Жана Пијажеа о когнитивном развоју адолесцената овог раног узраста, који је период „формалних операција”, у којем ученици могу да „размишљају о хипотетским ситуацијама, да мисле систематски, да размишљају о сопственом процесу мишљења и да користе дедуктивно закључивање.

Ово сазнање оправдава процес рада на часу јер налази потврде о спремности ученика за интертекстуални приступ који је потребан како би се остварио процес изналажења доказа у тексту и *Библији*, разматрало се, дискутовало и закључивало о наведеном.

Потврда да су ученици овог узраста спремни да разликују добро од лошег јесте, како наводи ауторка, ослонац у Пијажеовој теорији моралног развоја, која се развија у адолесценцији у овом периоду. Наиме, реч је о развоју *аутономне моралности* када „адолесцент показује специјално интересовање за сама правила, разматрају се разлози који стоје иза правила, измишљају се нова правила са много детаља, предвиђају се правила за хипотетске ситуације под различитим околностима [...] Адолесцент сада може критички да испитује околности и системе, може да размишља о хипотетичким ситуацијама” (Карор-Стануловић 1988: 96).

Више у делу: Карор-Стануловић 1988: N. Карор-Стануловић, *Na putu ka odraslosti*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

3. Радни материјал – изводи из *Библије*⁸:

Стари завет	Нови завет
<i>Друга књига Мојсијева</i> <i>Пета књига Мојсијева</i> Књига о судијама Приче Соломонове	Јеванђеље по Марку Јеванђеље по Матеју Јеванђеље по Луки Римљанима посланица Св. апостола Павла Прва саборна посланица Св. апостола Петра Прва саборна посланица Светог апостола Јована богослова Колошанима посланица Св. апостола Павла

7.1.2. ИНТЕРТЕКСТУАЛНОСТ И УЧЕЊЕ

Након што ученици добију истраживачке задатке, а како би се открио библијски подтекст, у интерпретацију ће се поћи применом интегративне методе, јер како каже Симић, а цитирајући Pestalozzia, овим методом „квантитет се постиже учењем главом, срцем и руком” (Simić 2015: 129). Он даље истиче да овакво учење, тј. настава оријентисана на деловање, „тежи повезивању когнитивног, социјалног и моралног учења” (Simić 2015: 129).

С обзиром на то да је циљ рада указивање на библијски подтекст и из етичког домена, овај приступ ће помоћи да се сагледа моралност Станковог поступка.

Дакле, учење ће се заснивати на истраживању, повезивању са искуством, а методички поступак ће бити заснован, како каже Симић, на „настави оријентисаној на дјеловање”, о којој је цитирао Gudjonsa:

„[...] настава оријентисана на дјеловање изискује сарадњу у заједничком дјеловању: обзирност, опхођење с надмоћи и суздржаности, рјешавање сукоба, рад на односима, учење међусобној комуникацији преко заједничке упућености на предмет. Учи се заједнички један од другог, интеракције се не усмјеравају искључиво само с наставникове катедре. Процес сарадње је у одређеним околностима подједнако важан као и израда неког производа. Социјално учење се озбиљно схвата, мале групе и партнерски рад су пријекно потребни социјални облици у акцијском учењу” (Gudjons 1994 у Simić 2015: 130).

⁸ Ученицима ће бити понуђени цитати/одломци из наведених библијских поглавља, па ће трагати за потврдама у тексту у којима има упориште дати одломак текста/романа.

Добродошло је трагање и ван понуђеног, уколико је ваљано и зналачки одабрано и селектовано научним принципима: питање (одговарају ли дати ставови/реченице из *Библије* понашању и елементима романа за које се траже; сакупљање података (тврдњи из Библије); хипотеза (могуће теоријско објашњење); спровођење/провера датог тражења; анализа добијеног и закључак о уоченом. О овоме, у оквиру припремних задатака за ученике, треба говорити и припремити их.

Пракса и психолошке теорије показују да ученици седмог разреда могу да приступају проблему аналитичко-синтетичким путем, те да им је моћ апстрактног мишљења развијена.

Симић даље наводи да ова настава налази основа у ученичком искуству и доживљају, али се на томе не задржава, већ на „рефлексији и обради доживљаја ствара искуство” (Simić 2015: 131), што ће откривањем библијског подтекста код ученика дати добру искуствену полазну основу за дубљу анализу.

У откривању подтекста кренуће се у проблемско-истраживачко изналажење тврдњи, чиме ће се код ученика развијати стваралачко мишљење, што је основа проблемске наставе.

Проблемска настава ће се развијати кроз следеће методе:

- „проблемско читање;
- проблемско излагање;
- хеуристички разговор;
- истраживачка метода и
- метода проблемско-стваралачких задатака” (Simić 2015: 118–119).

Кроз читање, како је било речи, ученици ће изналазити потврде у тексту, бавиће се њиховим адекватним одабиром, да би у оквиру групног рада заједнички радили на њиховом откривању. Наставникова питања упућена ученицима подстицаће истраживачки рад, откривање нових тврдњи. Све време, ученици ће активно сарађивати, а с друге стране, њихова субјекатска позиција ће бити примарна, како на часу, тако и у припремним радњама код куће.

7.1.3. АРТИКУЛАЦИЈА ЧАСА

Уводни део часа:

- Проблемско питање мотива у роману (љубав–освета);
- Изношење супротних ставова о Станковом поступку с наводима у тексту.

Главни део часа:

- Подела на хетерогене групе, како би свако од ученика могао да се искаже. Давање радних задатака који се ослањају на истраживачке.
- Групним радом ученици уочавају да је циљ истраживања, проблемска ситуација, изношење библијских тврдњи које ће потврдити цитатима из текста (према већ унапред датим истраживачким задацима).
- Сагледавање ученичких тврдњи; супротних ставова и мишљења; аргументовано излагање; уочавање везе између текста у роману и текста у *Библији* – интертекстуалност на примеру романа.
- Излагање група.
- Изношење закључка.

Завршни део часа:

- Сумирање и утврђивање донесених закључака рада група.

7.1.4. ЗАСНОВАНОСТ НА ОБРАЗОВНИМ СТАНДАРДИМА

Према *Образовним стандардима за крај обавезног образовања* из области – *Вештина читања и разумевања прочитаног*, у раду са ученицима, сходно индивидуализацији и подршци ученицима, оваквом реализацијом часа, оствариће се следећи стандарди:

Основни ниво:

CJ.1.1.6 разликује у тексту битно од небитног;

CJ.1.1.5. проналази и издаваја основне информације из текста према датим критеријумима.

Средњи ниво:

CJ.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања: „летимично читање” (ради брзог налажења одређених информација); „читање с оловком у руци” (ради учења, ради решавања проблема); читање ради уживања;

CJ.2.1.5. проналази, издаваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима).

Напредни ниво:

CJ.3.1.1. проналази, издаваја и упоређује информације из два дужа текста сложеније структуре или више њих (према датим критеријумима);

CJ.3.1.3. издаваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту.

Закључује се да ће се предложеном интерпретацијом, радом у хетерогеним групама, остварити предвиђени Стандарди.

8. Закључак

„Веселиновић је погодио основне елементе народне психе и етике, основна осећања народа слободе и правде и дао их је у роману *Хајдук Станко* у величини и лепоти њихових врлина, и великом субјективном моралном чистотом и озареношћу кад их даје” (Глигорић 1965: 171).

Та морална чистота и лепота, проткана етиком, јесте оно што чини ученичку спознају романа новом наставном методологијом – интертекстуалним приступом интерпретацији дела. Спознаја да се текст чита и доживљава, да се тумаче јунаци у својим речима, поступцима и изгледу, јесте основни приступ интерпретацији романа, ослањајући се на ученички доживљај прочитаног као почетни импулс интерпретације.

Међутим, оно што се касније спознаје при групном раду ученика, у току интерпретације романа, јесте да се „открива текст према другим текстовима” (Радуловић 2011: 5), што чини ученичко богаћање сазнања, интерпретације и личног искуства.

„Циљ интертекстуалности као интерпретативне методе јесте довођење текстова у дијалог, што им обогаћује значење, и омогућава нова читања и *учитавања* [...] што захтева сконцентрисано и будно читање, *учавање цитата*” (Миланов 2010: 65).

Истраживачки рад на тексту на овај начин чини наставу савременом, креативном и активном. Мотивација за ученички рад на часу је већа, а уколико се приступи одабиром предложених истраживачких задатака, ове методичке предрадње учиниће читање зналачким, односно повећаће читалачке способности ученика с јасним циљем интерпретације романа и изналажења библијског подтекста у њему.

ЛИТЕРАТУРА

Берић-Дамњановић, Бојић 2015: Д. Берић-Дамњановић, Ж. Бојић, „Лексичко наслеђе Јанка Веселиновића кроз визуру младих”, у: *Педагошка стварност*, LXI, 1, Нови Сад, 84–96.

Библија 1945: *Библија или Свето пимо Старога и Новог завјета*, Њујорк, Лондон: Савет библијских друштава.

Веселиновић 1966: Ј. Веселиновић, *Приповетке* (из предговора Светлане В. Јанковић), Београд: Просвета.

Веселиновић 2005: Ј. Веселиновић, *Хајдук Станко*, Београд: Политика, Народна књига.

Гароња-Радованац 2006: С. Гароња-Радованац, „Усмена матрица у прозном делу Јанка Веселиновића (*Хајдук Станко*)”, у: *Јанко Веселиновић. Проза, периодика, позориште*, приређивач: Слободанка Пековић, Београд: Институт за књижевност и уметност, 53–70.

Глигорић 1965: В. Глигорић, *Српски реалисти*, Београд: Просвета.

Грдинић 2001: Н. Грдинић, „*Хајдук Станко* – романтичарски роман Јанка Веселиновића”, *Домети*, 19–23.

Gudjons 1994: Н. Gudjons, *Pedagogija i temeljna znanja*, Zagreb: Educa.

Деретић, Митровић 1989: Ј. Деретић, М. Митровић, *Историја књижевности за други разред усмереног образовања*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Завод за издавање уџбеника.

Иванић 1897: М. Иванић, „Главном просветном савету”, у: *Просветни гласник, службени лист Министарства просвете и црквених послова Краљевине Србије*, XVIII (11), 599–602.

Илић 1997: П. Илић, *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси, методика наставе*, Нови Сад: Прометеј.

Капор-Стануловић 1988: Н. Капор-Стануловић, *Na putu ka odraslosti*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Матовић 2006: В. Матовић, „О културном контексту Веселиновићевог *Хајдук Станка*”, у: *Јанко Веселиновић. Проза, периодика, позориште*, приређивач: Слободанка Пековић, Београд: Институт за књижевност и уметност, 101–117.

Миланов 2010: А. Миланов, „Фауст као свеуметничка тема”, у: *Методички видици*, 65–70.

Наставни програм за седми разред основног образовања и васпитања. Преузето 3. 12. 2017, са <http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/OsnovneskolePDF/Drugiciklusosnovnogobrazovanjajavspitanja/Nastavniprogramzasedmirazredosnovnogobrazovanjajavspitanja.pdf>

Образовни стандарди за крај обавезног образовања 2010, Београд: Министарство просвете Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Петровачки 2008: Љ. Петровачки, *Методика истраживања у настави српског језика и књижевности*, Нови Сад: Филозофски факултет.

Питулић 2006: В. Питулић, „Проза Јанка Веселиновића – архетипско значење”, у: *Јанко Веселиновић. Проза, периодика, позориште*, приређивач: Слободанка Пековић, Београд: Институт за књижевност и уметност, 41–51.

Радуловић 2011: О. Радуловић, *Нове научне методологије у настави књижевности*, Нови Сад: Орфеј.

Радуловић 2007: О. Радуловић, *Речи са чистих усана*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Речник књижевних термина 2001: Бања Лука: Институт за књижевност и уметност у Београду – Романов.

Simić 2015: К. Simić, *Osnove metodike nastave*, Врчко: Европски универзитет.

Скерлић 1934: Ј. Скерлић, *Књижевне студије – прва књига*, Београд: Српска књижевна задруга.

Урошев Палалић 2011: О. Урошев Палалић, *Роман за децу у наставним програмима за основну школу* – мастер рад, Нови Сад: Филозофски факултет.

Olivera V. Urošev Palalić

NOVEL *STANKO THE OUTLAW* – BETWEEN LOVE AND REVENGE
(Intertextuality on the example of elementary school interpretation of the novel
Stanko the Outlaw by Janko Veselinović)

Summary

The aim of this work is to show the motives of love and revenge in the novel of *Stanko the Outlaw* by Janko Veselinović which is dealt with in elementary school, as well as to contrast these two motives interweaving throughout the whole novel. By using intertextual approach the importance of this innovative method will be shown in the interpretation of this novel, as well as its biblical sub context, having in mind the ethical aspect all the time. The methodical principle of elaboration will rely on research and problem methods, but also the method of text analysis and integrative learning. These principles of processing will be shown to be practical in practice, since it is about the process of the novel in the seventh grade of the primary school; and in introducing students into the concept and significance of the *Bible* as a literary work.

Keywords: novel, love, revenge, biblical sub context, ethics, research, integrative learning, intertextual method, interpretation (elaboration), *Bible*.